

Ольга Баніт,

м. Київ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКЛАДАННЯ ГРАФІЧНОГО ДИЗАЙНУ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ МИСТЕЦЬКОГО ПРОФІЛЮ

Розвиток професійної майстерності викладачів графічного дизайну досліджувався нами в процесі педагогічного експерименту, який, на відміну від звичайного вивчення педагогічного процесу в природних умовах, дозволяє цілеспрямовано змінювати умови педагогічного впливу, штучно виокремлювати досліджуване явище серед інших.

Актуальним для дослідження є аналіз сучасного стану викладання графічного дизайну та з'ясування реальних умов для розвитку професійної майстерності викладачів графічного дизайну у вищих навчальних закладах мистецького профілю.

У результаті аналізу науково-педагогічного персоналу вищих навчальних закладів мистецького профілю з'ясовано, що підготовку студентів-дизайнерів здійснюють переважно художники, архітектори, мистецтвознавці або практикуючі дизайнери (без педагогічної освіти), а не викладачі відповідних спеціальностей. Бесіди та анкетування, проведені на констатувальному етапі дослідження з викладачами кафедр графічного дизайну 5-ти вищих навчальних закладів мистецького профілю показали, що вони мають, як правило, належну фахову підготовку з провідних дисциплін свого профілю, але, на жаль, не всі отримали відповідну психолого-педагогічну підготовку:

Аналіз кадрового забезпечення показує, що в загальному 72 % працюючих в експериментальних вищих навчальних закладах викладачів не мають педагогічної освіти.

Це свідчить про необхідність оволодіння цією категорією викладачів психолого-педагогічними знаннями та основами педагогічної майстерності з

метою ефективного розвитку їх професійної майстерності, оскільки лише оволодіння базовими знаннями з психології та педагогіки вищої школи, фахових методик, дотримання нормативного та навчально-методичного забезпечення забезпечить надійний ґрунт для реалізації їхніх можливостей і полегшить процес розвитку професійної майстерності.

Систему стандартів вищої освіти складають: державний стандарт вищої освіти, галузеві стандарти вищої освіти та стандарти вищої освіти вищих навчальних закладів. Державні стандарти вищої освіти забезпечують формування змісту освіти, який дає змогу випускнику вищого навчального закладу виконувати професійні завдання, що визначаються вимогами у сфері праці, науки, культури; можливість визначення рівня освітньої та професійної підготовки фахівця [1].

Зазначені вимоги в кожному дизайнерському закладі реалізуються по різному. Зокрема в вищих навчальних закладах мистецького профілю підготовка фахівців зі спеціальності «Дизайн» за напрямом підготовки 0202 «Мистецтво» проводиться за вимогами освітньо-кваліфікаційної характеристики на основі стандартів вищої освіти спеціальності «Дизайн». Навчальний план за спеціальністю «Дизайн» має інтегрований характер і забезпечує наскрізну загальнонаукову, фахову підготовку за освітньо-кваліфікаційними рівнями «Бакалавр», «Спеціаліст», «Магістр».

Для освітньо-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» планом передбачено навчання протягом 8640 годин, з них на заняття з викладачем відведено 5760 годин і 2880 годин – на самостійну роботу студента. Для освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» планом передбачено навчання протягом 10530 годин, з них на заняття з викладачем відведено 6950 годин і 3580 годин – на самостійну роботу студента. Для освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр» планом передбачено навчання протягом 11610 годин, з них 7663 годин відведено на заняття з викладачем і 3947 годин – на самостійну роботу студента.

Як бачимо, навчальний план передбачає засвоєння студентами

чотирьох блоків дисциплін:

- гуманітарних і соціально-економічних, які забезпечують оволодіння системою наукових знань про природу, людину, суспільство, сприяють розвитку особистості та позитивно впливають на отримання нею повноцінної освіти, підвищуючи інтелектуальний і загальнокультурний рівень (історія України, українська мова (за професійним спрямуванням), культурологія, філософія (філософія, релігієзнавство, логіка, етика, естетика), соціологія, економічна теорія, правознавство, політологія, іноземна мова, безпека життєдіяльності, основи охорони праці, основи екології, основи підприємництва та менеджменту),

- фундаментальних і професійно-орієнтованих (рисунок, живопис, пластична анатомія, основи кольорознавства, основи композиції, історія мистецтв, нарисна геометрія, креатив, фірмовий стиль, корпоративний стиль, шрифти, проектування шрифтів, проектування упаковки, основи формоутворення, основи комп'ютерних технологій, векторна графіка, растрова графіка, книжкова графіка, комп'ютерна графіка, комп'ютерна верстка, комп'ютерна техніка, об'ємне моделювання, психологія реклами, технічна естетика та ергономіка, веб-дизайн, графічний дизайн, проектування, основи поліграфії).

Структура типових навчальних планів містить інваріантну та варіативну складові. Інваріантна складова є обов'язковою, сформованою на державному рівні та передбачає реалізацію освітніх галузей Базового навчального плану через навчальні предмети та курси. Варіативною складовою передбачено додаткові години на вивчення дисциплін, курси за вибором, факультативи, індивідуальні та групові заняття.

У навчальний план бакалавра внесено варіативні дисципліни самостійного вибору: комп'ютерна графіка, художнє проектування, об'ємне моделювання. У навчальний план спеціаліста внесено варіативні дисципліни самостійного вибору: системне адміністрування (поглиблений курс).

Навчальним планом передбачені різні види практики, які проводяться з

першого по шостий навчальні роки. Так, на першому курсі передбачається проведення навчальної практики, на другому – технологічної, на третьому – виробничої, на четвертому – проектної, на п'ятому – переддипломної практики, на шостому – педагогічної.

Аналіз наведених даних свідчить, що нормативна частина змісту освіти за навчальним планом становить 86 %, з них 66 % – дисципліни циклу фундаментальної і професійно-орієнтованої підготовки, 20 % – гуманітарних дисциплін. Заняття з викладачем складають в середньому 64 % загального обсягу навчального часу. Самостійна діяльність студентів забезпечується 36 % від загальної кількості годин, передбачених навчальним планом, і передбачає виконання індивідуальних завдань згідно графіків індивідуального навчання, погоджених і затверджених у встановленому порядку.

Аналіз навчальних планів і програм, змісту, форм і методів навчання дає підстави стверджувати, що в цілому такий перелік навчальних академічних курсів змістовно охоплює весь необхідний теоретичний матеріал, спрямований на вироблення практичних навичок художньо-дизайнерської, проте недостатній для формування практичних навичок викладацької діяльності.

Також повинні відзначити, що підготовка викладачів графічного дизайну у вищих навчальних закладах України традиційно розрахована на виконання ними, передусім, навчальної (дидактичної) функції. Традиція ця продовжується з тих часів, коли вважалося, що викладач, як носій знань, передає їх студентам, і чим більше викладач володіє знаннями, вміннями і навичками дизайнера-графіка, тим краще засвоять знання і навички його студенти. Лише у другій половині 90-х років ХХ століття у навчальні плани низки вищих навчальних закладів (Харківська державна академія дизайну і мистецтв, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, Мистецький інститут художнього моделювання і дизайну імені Сальвадора Далі), внесено такі навчальні дисципліни: «Основи психології та

педагогіки вищої школи», «Психологія художньої творчості», «Психологія та педагогіка художньої творчості», «Іміджологія», «Конфліктологія», «Методика викладання образотворчого мистецтва та дизайну» [2; 12]. На базі освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр», «спеціаліст» ці навчальні дисципліни є загальними для усіх дизайнерських спеціалізацій. Їх вивчення дає можливість майбутнім дизайнерам займатися викладацькою діяльністю у загальноосвітніх і позашкільних навчальних закладах.

Здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» дозволяє реалізуватися майбутнім дизайнерам у викладанні дизайнерських дисциплін у середніх спеціальних і вищих навчальних закладах відповідно до обраної спеціалізації. Але далеко не всі випускники ідуть працювати педагогами, тому проблема розвитку професійної майстерності педагогів-дизайнерів залишається актуальною. Крім того в багатьох вищих навчальних закладах, які готують фахівців дизайну, навчальні дисципліни, що сприяють психолого-педагогічній і методичній підготовці дизайнерів до викладацької діяльності, не представлені на належному рівні, на відміну від фахової і мистецької підготовки. Проте для майбутніх викладачів графічного дизайну цей блок дисциплін є особливо важливим, оскільки включає теми, зміст яких спрямований на вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями цього напрямку, які сприяють максимально можливому розвитку як студента, так і викладача.

Особливістю нових програм є їхня структура, яка передбачає окрім загальноприйнятих компонентів – зміст та вимоги до знань і умінь студентів, обов'язковий компонент – спрямованість на очікувані результати. В них передбачено поглиблену і цілеспрямовану пропедевтичну підготовку до системного вивчення навчальних предметів, перерозподіл навчального матеріалу за часом, конкретизуються шляхи і засоби розвитку особистості, що позитивно впливає на отримання повноцінної освіти, підвищує інтелектуальний і загальнокультурний рівень майбутніх викладачів.

Для молодих викладачів позитивним результатом оволодіння

професійною майстерністю є пошук індивідуального стилю професійної діяльності. Індивідуальний стиль найчастіше виробляється підсвідомо ще у період педагогічної практики і визначає подальшу методику роботи. Після проведеного аналізу досвіду роботи викладачів графічного дизайну можна стверджувати, що індивідуальних методик викладання існує багато і кожна з них має свої переваги й недоліки. Викладання тільки тоді можна вважати ефективним, коли запропонований викладачем шлях науково виправданий, експериментально перевірений. Індивідуальна система дизайнера-педагога хоча і містить у собі творчу основу, але не може бути довільною й випадковою. Вона завжди має підпорядковуватися вимогам навчального закладу, рівню розвитку суспільства та досягненням сучасного мистецтва і дизайну. І хоча в вищих навчальних закладах може бути декілька різних дизайнерських спеціальностей (дизайн середовища, дизайн інтер'єру, дизайн одягу, дизайн стилю), основи графічної грамоти єдині для всіх. Їх засвоєння починається на базі таких дисциплін, як рисунок, живопис, композиція, кольорознавство. Актуальними залишаються програми мистецького компоненту: історія мистецтв, історія дизайну, історія графічного дизайну. Із раніше введених продовжують функціонувати такі дисципліни, як проектування, шрифти, техніка графіки, основи формоутворення. Значно оновився зміст таких дисциплін, як книжкова графіка (тепер дизайн освітньої продукції), проектування упакувань, технології поліграфії. У зв'язку зі стрімким зростанням популярності реклами з'явилися нові дисципліни: психологія реклами, дизайн та рекламні технології. Також увійшли до навчального плану комп'ютерні дисципліни: векторна графіка (на основі комп'ютерних графічних програм, Adobe Illustrator, CorelDraw), растрова графіка (Adobe PhotoShop), веб-дизайн (Dreamweaver), комп'ютерний дизайн, комп'ютерні технології в графічному дизайні. На комп'ютерну основу переходять такі дисципліни, як типографіка (верстка в програмі Quark Express), основи проектування в графічному дизайні.

Ще донедавна проектування графічних завдань відбувалося

традиційним методом, коли художник-дизайнер за аналогами або з безлічі зроблених натурних замальовок, ескізів зупиняв свій вибір на вдаліших за формою чи емоційною характеристикою зразках, поступово стилізуючи їх графічними засобами до елементарного рівня. У зв'язку зі стрімким поширенням комп'ютерних технологій традиційні «ручні» методи проектування знаків (ескізування, малювання оригінальних знаків по сітці чи за шаблонами) не витримують сьогодні ніякого порівняння з сучасними методами проектування засобів візуальної інформації. Більше того, комп'ютерний дизайн розвинувся зі сфери прикладного обслуговування інших видів дизайнерського проектування у самостійний вид творчості.

Тому перспективою подальших досліджень у цьому напрямі є проблема впровадження комп'ютерних технологій у навчальний процес, яка пов'язана з можливостями, як викладачів, так і студентів застосовувати інформаційні технології в цілому, і комп'ютерні програми зокрема.

Література

1. Про розроблення державних стандартів вищої освіти / Постанова Кабінету міністрів України від 7 серпня 1998 року №1247 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 26.09.2012. – < <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1247-98-%D0%BF>> – Мова укр. – Загол. з екрану.
2. Прусак В.Ф. Організаційно-педагогічні засади підготовки майбутніх дизайнерів у вищих навчальних закладах України: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.04 / В.Ф. Прусак. – Вінниця, 2006. – 20 с.